

A kis goda (*Limosa lapponica*) vonulása Magyarországon

Der Zug der Pfuhschnepfe (*Limosa lapponica*) in Ungarn

A Magyarországon korábban csak ritka kóborlőként ismert kis goda az utóbbi évtizedben rendszeres átvonulóvá vált, ezért célszerű áttekinteni az eddigi hazai adatokat. Korábban sem számított annyira ritkának, már a korábbi nomenclatorok (KEVE,1960;1984) is szórványos átvonulóként említik, s nem sorolják fel az egyes adatokat sem. Ezért nehéz kideríteni, hogy melyik régi adatok voltak Keve szerint hitelesíthetőek s melyek nem; bár az 1950-es évek végén megjelent összefoglaló cikkben (BERETZK & KEVE,1958) említett adatokat nyilván Keve is elfogadta. Az 1960-as és az 1970-es évekből származó adatok egy része egyelőre még nem hitelesített, az 1980-as évek közepétől viszont az egyre rendszeresebbé váló megfigyelések hatására a Nomenclator Bizottság 1987. január 1-től feloldotta a fajra vonatkozó részletes leírási kötelezettséget (MAGYAR,1995), így az ez utáni időszakból származó adatok mind hitelesítettnek tekinthetők.

Elterjedés

A kis goda a magas észak fészkelő madara, költőterülete az Északi sarkkörön túl, Észak-Skandináviától Nyugat-Alaszkáig húzódik. Fészkel a Lappföld északi részén, a Kola-félszigeten, a Mezenyi- és a Csosa-öböl partvidékén, a sarkkör mentén a Pecsorától az Ob-öböl és a Jenyiszej torkolatvidékén (*Limosa lapponica lapponica*); továbbá a Hatanga torkolatától a Léna-deltán, a Jana-Indigirka- és a Kolima-alföldön át a Csukcs-félszigetig, illetve Alaszka nyugati partvidékéig (*Limosa lapponica baueri*). A két elfogadott alfaj között éles határvonalat húzni nem lehet, az Észak-szibériai-alföldön, a Hatanga torkolatának környékén élő madarak mind méretben, mind színezetben átmenetet mutatnak a kettő között, e madarakat egyes szerzők külön alfajnak tekintik (*Limosa lapponica 'menzbieri'*) (CRAMP & SIMMONS,1983; HAYMAN et al,1986).

Elsősorban a tundra tengerpartokhoz közeli alacsony részein fészkel, de megtelepszik az erdőstundrán, nedves folyóvölgyekben, vízközeli nyílt vörösfenyvesekben is; Alaszkában alacsonyabb hegyoldalokon, a hegyi tundra kőgörgötegein is költ, de jobban kedveli a füves élőhelyeket; a Lappföldön erdőkkel szegélyezett mocsaras területeken, tőzegmohalápokon fészkel (CRAMP & SIMMONS,1983).

Vonulás

A kis goda hosszú távú vonuló. A keleti alfaj (*Limosa lapponica baueri*) telelőterülete Dél-Kínától Indonézián át Ausztráliáig és Új-Zélandig húzódik; a madarak nagy része Új-Zéland partjain telel. A nyugati alfaj (*Limosa lapponica lapponica*) a Balti-tenger partvidékén át vonulva éri el telelőterületét, amely a Brit-szigetek, az Északi-tenger partjain, illetve tovább, Európa és Afrika atlanti partvidékén húzódik; a Vörös-tenger partjain telelők a Fekete-tenger és a Földközi-tenger keleti partjain át, a Perzsa-öböl és az Arab-tenger partvidékén telelők valószínűleg a Volga és a Kaszpi-tenger mentén érik el telelőterületüket, e madarak ritkán Kelet-Afrika partjain is megjelenhetnek. E két utóbbi, keleti vonulási útvonal azonban kevésbé jelentős, a madarak döntő többsége Északnyugat-Európában és Nyugat-Afrikában telel.

Vonulása során és a téli időszakban a kis goda jellegzetes tengerparti madár, sekély tengeröblökben, homokos partokon, többnyire az árapályzónában tartózkodik, de partközeli szennyvízülepítőkn is előfordul, a szárazföld belsejébe viszont csak nagyon ritkán vetődik.

A Balti- és az Északi-tenger partvidékén az őszi vonulás júliustól októberig tart, a csúcspont július végén, augusztus elején van. Az öreg madarak a költés után teljes vedlést végeznek, mely többnyire még a költőterületen megkezdődik, a vonulás idejére azonban megszakad, így Nyugat-Európába már részben téli tollazatban érkeznek. Itt vedlésük tovább folytatódik, egyik legismertebb vedlőhelyük a Watt-tenger. Sok madár azonban nem itt vedlik, hanem gyorsan továbbvonul, és csak a nyugat-afrikai telelőhelyeket elérve folytatja a vedlést. A Nyugat-Európában vedlők egy része a vedlés után ugyancsak tovább vonul Nyugat-Afrikába, más részük egész télen a Brit-szigetek partjain és a Watt-tengeren marad.

A madarak a telelőhelyeket március végén, áprilisban hagyják el, ilyenkor még téli tollazatban vannak, és ismét a vedlőhelyeken gyűlnek össze, melyek közül tavasszal is a legfontosabb a Watt-tenger, ahol a teljes európai

telelőállomány összegyűlik. Egészen májusig a vedlőhelyeken maradnak s csak a részleges vedlés után indulnak a költőterületeikre (CRAMP & SIMMONS,1983).

Állomány nagyság

Állomány adatok csak Európából ismertek. Norvégiában 1981-ben 150, 1994-ben 1000-3000 pár, Svédországban 1978-ban 10-15, 1994-ben 5-25 pár, Finnországban 1958-ban max. 20, később 100-150, 1994-ben pedig már 200-500 párra becsülték fészkelő állományát (CRAMP & SIMMONS,1983; TUCKER & HEATH,1994). Oroszország költőállománya nem ismert, de a telelőhelyeken végzett számlálások alapján az európai részen kb. 60 ezer pár költhet (TUCKER & HEATH,1994). Amint az adatokból látható a költőpárok száma hosszú távon többnyire emelkedést mutat, de az állomány erősen ingadozik, hiszen a költés eredményessége – hasonlóan a többi tundrán fészkelő madárfajhoz – a lemmingpopuláció nagyságától függ, és ahhoz igazodva hároméves ciklust mutat (lemminges években sok fiatal repül ki, mert a ragadozók a lemmingekre vadásznak, ha kevés a lemming akkor viszont sok fészek és madárfióka esik áldozatul a tundra ragadozóinak).

A faj állományváltozásai a telelőhelyeken végzett számlálások alapján követhetők legjobban nyomon. A Nyugat-Afrikában telelők mennyiségét kb. 700 ezer példányra becsülik, ebből 5 ezer a marokkói partokon, 537 ezer a legnagyobb afrikai telelőhelyen, a mauritániai Nouadhibou-i öböl környékén, 156 ezer a bissau-guineai Bijagoszigeteken tölti a telet, délebbre csak ritkán mutatkoznak telelők (TUCKER & HEATH,1994). A legnagyobb, mauritániai telelőhelyen végzett folyamatos számlálások alapján megállapítható, hogy a telelő madarak száma az 1970-es évek elejétől növekedett, és 1980-ra 2,5-szeresére nőtt (1973 októberében 210 ezer, 1979 januárjában 538 ezer, 1980 februárjában 543 ezer példányt számoltak) (CRAMP & SIMMONS,1983).

A Nyugat-Európában telelők számát az 1980-as évek elején kb. 100 ezer példányra becsülték, közülük 27 ezer Hollandiában és Németországban, a Watt-tengeren, 45 ezer a Brit-szigeteken, 18 ezer pedig az Ír-szigeten telelt (CRAMP & SIMMONS,1983). A Brit-szigeteken telelők száma 1971 és 1985 között némi emelkedést mutatott, majd egyenesen csökkenve az 1990-es évek elejére ismét az 1971-es szintre süllyedt (TUCKER & HEATH,1994). A nyugat-európai telelőállomány a 80-as évek végén és a 90-es évek elején az egyes országok között a következőképpen oszlott meg: Dánia 0–9.500, Németország 41–14.200, Hollandia 6.300–33.500, Belgium 10–100, Nagy-Britannia 50.000–60.000, Írország 16.000–20.000, Franciaország 5.000, Spanyolország 1.800–?, Portugália 2.500–5.000 (TUCKER & HEATH,1994); a telelőállományok a már említett okok miatt évről évre erős ingadozásokat mutatnak, ezért van az, hogy az adatok egyes országok vonatkozásában néhánytól több ezer példányig terjednek. Európában a legjelentősebb telelőhelyek Hollandiában a már sokat emlegetett Watt-tenger és Groningen környéke; Nagy-Britanniában a Firth of Forth, Lindisfarne, The Wash, a Temze torkolata, a Ribble folyó torkolata és a Morecambei-öböl; Írországban Dundalki-öböl; a teljes európai telelőpopuláció 90 %-a ezeken a területeken tömörül.

Kisebbszámban a Földközi-tenger nyugati medencéjének partvidékén is előfordulnak telelők, de ezeknek az összlétszáma valószínűleg nem haladja meg a 400-at (CRAMP & SIMMONS,1983). A mi számunkra mégis ezek, különösen az Appennini-félsziget partjain telelők az érdekesek, hiszen valószínűleg ezek azok a madarak, amelyek a tengerparti helyett egy szárazföldi útvonalat választva átvonulnak Közép-Európán s eközben megjelennek Magyarországon is. Ezek a földközi-tengeri telelőhelyek Algéria északi részén, Tunéziában a Tuniszi- és a Gabési-öböl partjain, Spanyolországban az Ebro, Franciaországban a Rhône deltavidékén vannak. Az Appennini-félszigeten főleg a Pó, az Arno és a Tevere torkolatvidékén, és a Manfredoniai-öböl partjain; Szicílián a Cataniai- és a Gelai-öbölben fordulnak elő telelő kis godák. Az Olaszországban telelők számát a 80-as évek közepén 11–100 madárra becsülték, a telelőállomány évről évre emelkedő tendenciát mutat (TUCKER & HEATH,1994), ez jól egybevághat a ténnyel, hogy a kis goda közép-európai megfigyelései is a 80-as évek közepén kezdtek megszorodni s ez egyben alátámasztja a már említett feltételezést, hogy a Magyarországon átvonuló a Földközi-tenger nyugati medencéjében, vélhetően Olaszországban telelnek. A többi földközi-tengeri telelőhelyről nincsenek még becsült számadataink sem, de figyelembe véve a közép-európai átvonulókat és az olaszországi telelők számában bekövetkezett pozitív irányú változást, valószínűleg ott is hasonló tendenciák érvényesülnek.

Hazai előfordulások a múlt századtól napjainkig

A XIX. században a kis goda csak mint ritka kóborló mutatkozott a Kárpát-medencében. CHERNEL (1899) szerint "hazánkban csak átutazóban néha száll meg s ritkább átvonulóink közé tartozik". Chernel ezen állítása kicsit túlzásnak tűnik, hiszen ezekből az évekből alig néhány adatunk van csak, melyek alapján a faj legfeljebb alkalmi kóborlónak minősíthető. A kis goda kárpát-medencei előfordulásáról az első adat 1825-ből származik, a madarat, melynek preparátuma a bécsi Természettudományi Múzeumban van, Psida gyűjtötte a Fertőzugban (Seewinkel), Apetlon környékén (KEVE,1958). 1857-ben Jukovits is kapott egy példányt a Fertőről (ZIMMERMANN,1944), e madár szintén a bécsi udvari múzeumba került (CHERNEL,1899). Jukovits gyűjteményében két másik fertői példány is szerepelt, melyekről az 1864–65-ben megjelent fertői fajlistájában tesz említést (ZIMMERMANN,1944), mivel Jukovits apetloni plébános volt, így adatainak java része valószínűleg Magyarország mai határain kívülről, Apetlon környékéről, illetve tágabb értelemben a Fertőzugból származik. CHERNEL (1899) két további, ugyancsak a bécsi múzeumban őrzött példányról is említést tesz, ezek azonban szintén mai határainkon kívülről, a szlovákiai Holíč környékéről származnak, valószínűleg a múlt század közepéről, és a Finger-gyűjteménnyel kerültek Bécsbe (KEVE,1958). A múlt század első felében Erdélyben, Deván is került kézre egy példány, 1864. május 30-án pedig Erdély déli részén, Bacalar közelében lóttek egy madarat, mely Buda A. gyűjteményébe került (Keve, 1958), korábban e két erdélyi adatot egynek tekintették, pl. CHERNEL (1899) szerint Buda A. gyűjteményében a Deván megkerült példány van..

A mai határainkon belüli első adat Ács környékéről való, az 1857. szeptember 7-én lőtt példány Bécsben, a Wachsmann-gyűjteményben található (KEVE, 1958). Második adata a Fertőről származik, 1890. szeptember 25-én Kotsis ejtett el egy példányt Hegykőnél (ZIMMERMANN,1944), valószínűleg erre a Természettudományi Múzeumba került madárra gondolnak CHERNEL (1899) és SCHENK (1929) is, amikor egy 1890 szeptemberében a Fertőnél lőtt példányról írnak a pontos hely és időpont megjelölése nélkül. Ezenkívül Gaál G. figyelt meg 1895. szeptember 17-én Balatonlellénél három madarat, melyek közül egyet bizonyító példányként be is gyűjtött (CHERNEL,1899).

Századunk legelejéről mindössze egy adata van: 1895-ös megjelenése után 13 évvel, 1908. március 28-án Tura határában figyelte meg Hajdú I. (SCHENK,1909). Az 1910-es években Szomjas G. a következőket írja a Hortobágyról: "A mi határunkban – Kisfástanya körül ... helyenként lotyó (*Limosa lapponica* L.) ... telepedett meg", ami nyilvánvalóan a latin név elírása lehet, hiszen megtelepedésről ír, tehát nyilván a nagy godára gondol (SZOMJAS,1917).

Ezután újabb hosszú időszak következett, melyből nincs adat, az 1920-as évek közepén viszont háromszor is előkerült: 1925. április 19-én a Nyíregyháza melletti Császárszálláson Nagy L. figyelt meg egy példányt s ugyanő 1925. szeptember 17-én Nyíregyházán lőtt is egyet, amely a Madártani Intézetbe került (SCHENK, 1929); 1926. október 1-jén Szomjas G. Tiszalökön ejtett el egy példányt (SZOMJAS,1929).

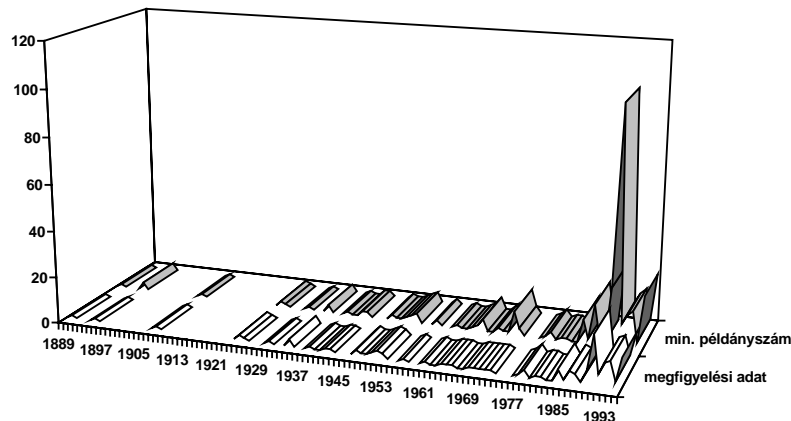
Az 1930-as években először 1931. július 25-én Dinnyésen figyeltek meg egy példányt (NAGY,1934). A 30-as években és a 40-es évek elején továbbra is nagyon ritkán, valószínűleg még mindig inkább csak alkalmi módon bukkant fel a kis goda Magyarországon, bár BERETZK (1943) ebben az időszakban őszi vonuláson (szeptember első felében) szinte minden évben megfigyelte a szegedi Fehér-tavon egyesével vagy kettesével, és rendszeres átvonulónak minősítette; 1935. szeptember 1-jén és 20-án, 1939. szeptember 8-án és 1943. szeptember 12-én 1-1 bizonyító példányt lőtt is (BERETZK,1943); állítólag Sárszentágota környékén is minden tavasszal és ősszel előfordult az 1934–41 közötti időszakban (BOROSS,1943). 1942. szeptember 7-én a hódmezővásárhelyi Kakas-széken 2 madarat figyeltek meg s közülük egyet be is gyűjtöttek (STERBETZ,1959).

A 40-es évek végéről és az 50-es évek elejéről minden évből vannak kis goda adatok, melyek részben megfigyelések, részben lőtt példányok. 1948. augusztus 22-én és szeptember 7-én 1-1 madarat lóttek a szegedi Fehér-tavon (BERETZK,1955); 1949. augusztus 23–24-én, és 1950. szeptember 18-án és 20-án 1-1 példányt figyeltek meg a Keszthely melletti Fenékpusztán (KEVE,1954); 1951. szeptember 4-én a szegedi Fehér-tavon lóttek 1 madarat (BERETZK,1955), szeptember 18-án a Hódmezővásárhely melletti Fehér-tavon láttak egyet (STERBETZ,1959); 1952. augusztus elején Tildy Z. a szegedi Fehér-tavon fényképezte a fajt, szeptember 20-án Fenékpusztánál a Balaton-parton, szeptember 21-én pedig a szegedi Fehér-tavon észleltek egyet-egyet (KEVE, 1955); 1953. augusztus 27-én Cserebökény határában 1 példányt láttak (STERBETZ, 1959), szeptember 6-án a szegedi Fehér-tavon pedig 3 madarat lóttek (BERETZK,1955).

Az 50-es évek végéről és a 60-as évek első feléből csak szórványos adatok vannak. 1957. szeptember 28-án a szegedi Fehér-tavon 2 madarat láttak (BERETZK & KEVE,1958); 1961. október 7-én és 9-én Balatonszentgyörgynél, a Balaton partján figyeltek meg 1 példányt (Keve, 1964); 1964. október 31-én a Pellérdi-halastavakon 1 (PAPP,1974), 1965. július 28-án Kardoskúton 2, 1966. szeptember 16-án szintén Kardoskúton 5 példányt láttak (STERBETZ, 1975).

1969 és 1973 között minden évből egy-egy adata van: 1969. augusztus 20-án és 23-án, 1970. szeptember 15-én és 1971. augusztus 1-én Kardoskúton figyeltek meg (STERBETZ,1975); 1972. szeptember 17-én a szabadszállási Zab-széken 10 madarat látott Gyéressy A. (MOLNÁR,1981), ez az adat azonban megkérdőjelezhető, mivel abban az időben a kis goda még igen ritka faj volt s általában egyesével, vagy legfeljebb néhány példányos kis csapatban mutatkozott, így ez a hirtelen felbukkanó viszonylag nagy csoport elég hihetetlennek tűnik, bár meg kell jegyezni, hogy a megfigyelés időpontja pontosan a kis goda őszi vonulásának csúcsidejére esik; 1973. szeptember 16-án a tömörkényi Csaj-tavon 3 példányt észleltek (Bod P. levélbeni közlése).

A 70-es évek végéről és a 80-as évek elejéről szintén csak néhány adat van: 1978. szeptember 23. Ladánybene, Madarasi-tó 1 példány (Bankovics A.) (MOLNÁR,1978); 1979. május 13. Tömörkény, Csaj-tó 1 nászruhás példány (MOLNÁR,1979); 1979. szeptember 16. Felsősima, Nagyszik 1 példány (Petrilla A.) (MOLNÁR,1982); 1979. október 14. ugyanott 1 példány (Bod P. és társai) (MOLNÁR,1980); 1981. szeptember 20. ugyanott 1 példány (BOD,1982); 1982. szeptember 19. Hortobágy, Csécsi-halastó 1 példány (BODNÁR & KOVÁCS,1983). Az első adattól egészen eddig az időpontig csak rendkívül ritka kóborlóként jelent meg a kis goda hazánkban, ezen időszakban voltak hosszabb periódusok, amikor egyáltalán nem volt adata, de voltak olyan időszakok is amikor az adatok "sűrűsödtek" s egymást követő 5-6 évben is megjelent.

1. ábra A kis goda (*Limosa lapponica*) magyarországi előfordulásai 1890-1996
Abb. 1: Vorkommen der Pfuhlschnepfe (*Limosa lapponica*) in Ungarn 1890-1996

A kis goda előfordulásai 1985 után kezdtek megnövekedni (1. ábra), mind többször került szem elé a faj, és az egyszerre megfigyelt madarak száma is emelkedett, egy-egy területen hosszabb ideig is kitartottak a madarak. 1985-ben 5 adata (összesen 10 példány), 1986-ban 1 adata (2 példány), 1987-ben 5 adata (legalább 17 példány), 1988-ban 4 adata (4 példány) vált ismertté. Átmeneti visszaesés (1989-ben 1 adat) után 1990-ben már ismét 6 adata (legalább 25 példány) volt. Az eddigi legerősebb őszi vonulást 1991-ben tapasztalhattuk ekkor 12 különböző megfigyelési helyen legalább 101 példány (21 adat) előfordulását jegyezték fel a megfigyelők. 1993-ban 10 adata (14 példány), 1994-ben 11 adata (16 példány), 1995-ben csak 3 adata (3 példány), 1996-ban pedig 13 adata (legalább 23 példány) volt. Ebben az évenkénti összehasonlításban egy adatnak veszem az ugyanazon a területen, azonos időszakban (egymás utáni napokon, vagy néhány nap kihagyással többé-kevésbé azonos időszakban) megfigyelt azonos, vagy többé-kevésbé azonos egyedszámú csapatokat. Itt jegyzem meg, hogy a későbbiekben, mind az őszi és tavaszi vonulás lefolyásának elemzésekor, mind a tájegységenkénti megoszlás és az élőhelyválasztás, valamint a csapatnagyság ismertetésekor az egyes megfigyelési napok adatai viszont külön szerepelnek, még akkor is, ha biztosan tudható, hogy ugyanazokról a madarokról volt szó. Utóbbi módszerre azért volt szükség, mert a madarak hosszabb egy helyben való tartózkodása miatt az egyes adatok összefolynak, azokat egymástól biztosan elválasztani nem lehet, ugyanakkor valószínűnek látszik (mint arra más partimadár-fajok esetében van is példa), hogy a hosszabb időn keresztül megfigyelt madarak nem ugyanazok a példányok, hanem folyamatosan cserélődnek, azaz a továbbvonulók helyébe újabbak érkeznek; másrészt egy-

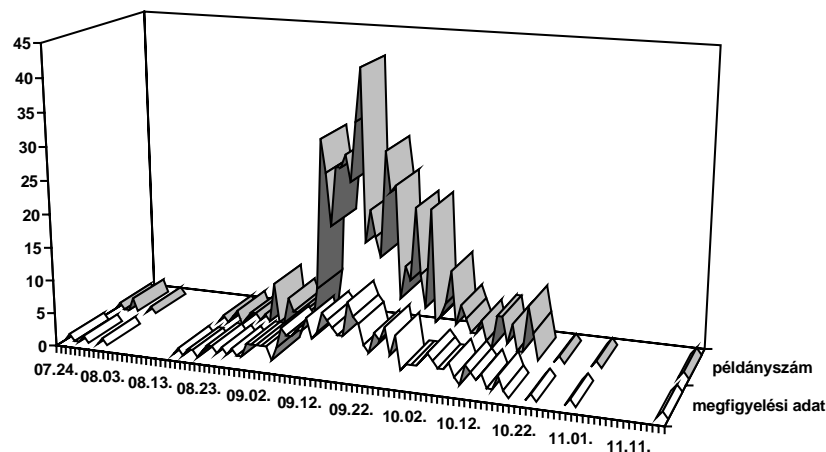
egy tájegység vagy élőhely a kis goda vonulása szempontjából való értékelésekor nagyobb súllyal kell hogy latba essék az olyan terület, ahol huzamosabb ideig tartózkodnak a madarak s az egyes napok "adatokká" való összevonása ebben az esetben torz képet rajzolna.

A kis goda tavaszi vonulása

A kis goda a 80-as évek közepétől rendszeres, de kis számú őszi vonulóvá vált, tavaszi adatai azonban továbbra is csak szórványosak. Az előfordulási adatoknak csak 12,7 %-a esik a tavaszi vonulási időszakra. Mint arról már volt szó a telelők március végén, áprilisban hagyják el a telelőhelyeket, és a vedlőhelyeken (Európában a Watterengeren) összegyűlve részleges vedlésbe kezdenek, amelynek során kialakul a hímek nászruhája s csak ezután vonulnak a költőhelyeikre. Ennek megfelelően Magyarországon is március vége és május közepe között lehet találkozni a vedlőhelyekről elkóborolt példányokkal, később, júniusban pedig már valószínűleg a vonuló tömegektől elszakadt madarak jelennek meg. Legkorábbi – egyben az egyetlen márciusi – tavaszi adata március 28. (1908) Tura (SCHENK,1909), az áprilisi adatok még meglehetősen szórványosak: április 3. (1996) Szarvas, Horváthpusztai-halastó 1 téli tollazatú (Oláh J.); április 4. (1985) Hortobágy, Darvas-sziget 3 nászruhás (KOVÁCS,1990); április 4. (1994) Balmazújváros, Virágoskúti-halastó 1 ad. (Ecsedi Z., Tar J.); április 19. (1925) Császárszállás 1 példány (Schenk, 1929); április 27. (1985) Hortobágyi-halastó 1 példány (Zeke T. és társai) (MOLNÁR,1987). Májusból összesen 22 adata származik, mégpedig az összes a május 5–27. közötti időszakból, mindig magányos példányokat láttak három kivétellel (érdekes, hogy mindhárom 1994-ben volt): 2 nászruhás hím példány került szem elé a Biharugrai-halastavakon 1994. május 5-én (KERN,1994), a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon 1994. május 7-én 2, május 8-án pedig 3 ad. madarat láttak (Ecsedi Z. és társai). A június elején felbukkanó madarak, mint már említettem nem kóborló, hanem valószínűleg a rendszeres vonulási útvonaluktól eltért példányok: június 2. (1994) Hortobágyi-halastó 1 ad. (Tar J. és társai); június 4. (1995) Szegedi-Fertő 1 nászruhás hím (Mészáros Cs. és Kókai K.); június 6. (1987) szegedi Fehér-tó 2 példány (Mészáros Cs.) (MOLNÁR,1993); június 10. (1994) Hortobágyi-halastó 1 ad. (Ecsedi Z., Ecsedi L.); június 17. (1989) Dömsöd, Apaji-halastavak 1 átszíneződő példány (Felföldy B. és Juhász L.) (BANKOVICS,1992); legkésőbbi még a tavaszi vonulással összefüggésbe hozható adata június 28–29. (1994) Hortobágyi-halastó 1, illetve 2 nászruhás madár (Tar J. és társai). A tavaszi adatok egy része nászruhás madarakra vonatkozik, rögtön hozzá is tenném – bár a megfigyelők ezt szinte soha sem említik –, hogy nászruhás hímekre, minthogy a tojók a téli tollazatukhoz hasonló egyszerű színezetűek maradnak nyáron is, de ez a régebbi határozókönyveken nevelkedett madarászok között egyáltalán nem közismert. A fent már említett 1985-ös hortobágyi, 1994-es biharugrai és hortobágyi, és 1995-ös szegedi adaton kívül tavaszi vonuláson nászruhás hímeket láttak még 1979. május 13-án a tömörkényi Csaj-tavon (MOLNÁR,1979), 1986-ban a kisteleki Müller-széken (Duska Z. és társai) (Molnár, 1992), 1993. május 18–20. között pedig a fertőújlaki Nyéki-szálláson (Pellinger A. és társai) (MAGYAR & HADARICS,1995). Még vedlésben lévő példányt 1996. május 19-én a fülöpszállási Kelemen-széken figyeltek meg (Boros E.). Sok esetben a faunisztikai közleményekben egyáltalán nem szerepel utalás a madarak tollazatára, így további tavaszi adatok is vonatkozhatnak nászruhás hímekre, egyes esetekben viszont a megfigyelők külön kiemelik, hogy téli tollazatú, vagy tojó példányokat láttak: pl. 1992. május 9. Begécsi-vízjáról 1 példány (KERN,1993), 1996. április 3. Szarvas, Horváthpusztai-halastó 1 példány (Oláh J.).

A kis goda őszi vonulása

A 80-as évek közepe óta a kis goda nem túl nagy számú, de rendszeres őszi átvonulóvá vált (2. ábra). Az adatok 87,3 %-a az őszi vonulási időszakból (augusztus–október) származik. Három nyári, július végi, augusztus eleji adata van, ezek valószínűleg nem költő ivaréretlen, vagy pár nélkül maradt idős példányok lehetnek, de nem zárható ki a korai költésből származó fiatalok megjelenése sem. A legkorábbi, már a tényleges őszi vonulásnak

2. ábra Az őszi vonulás alakulása az összes hazai adat alapján
Abb. 2: Entwicklung des Herbstzuges anhand aller heimischen Daten

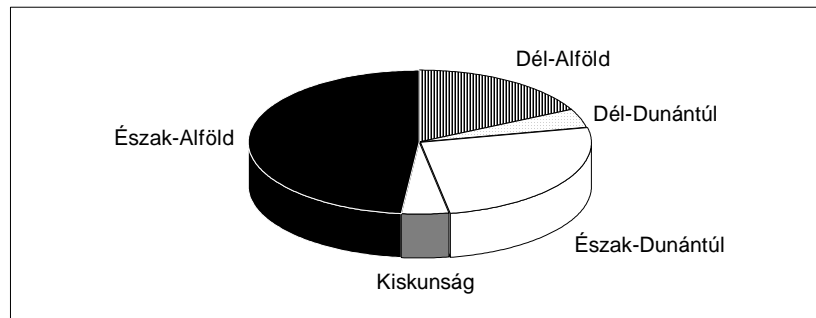
tekinthető adata augusztus 17. (1995) Fertőújlak, Nyéki-szállás 1 juv. példány (Neuwirth N. és Pellingner A.) (MAGYAR,1997). Augusztus második felében még csak szórványosan jelentkeznek a madarak, ilyenkor általában csak magányos példányok, vagy legfeljebb néhány egyedből álló csoportok bukkannak fel, az augusztus 17-től 31-ig terjedő időszakból 18 adata ismert. Szeptember első napjaiban még mindig csak magányos példányok figyelhetők meg, szeptember 7. körül azonban a megfigyelések száma hirtelen megugrik, szintúgy az észlelt madarak példányszáma is. Az őszi vonulás csúcsideőszakának a szeptember 7. és 17. közötti időszak tekinthető, mind az adatok, mind a megfigyelt példányszámok tekintetében, ebből a tíz napon származik az augusztus közepétől október közepéig tartó őszi vonulás adatainak 42 %-a. Legtöbbször szeptember 15-én figyelték meg, ezen a napon az évek során összesen 41 madarat láttak. Szeptember második felében a vonulás intenzitása csökken s kisebb-nagyobb ingadozásokkal október elejére nagyjából le is zajlik, de egyes példányok, vagy kisebb csapatok október közepéig is kitartanak. Október második felében (2 adat) és novemberben (1 adat) már csak néhány megkésett vonulóval lehet találkozni, legkésőbbi adata november 16. (1996) szegedi Fehér-tó 1 példány (Mészáros Cs. és Kókai K.) (HADARICS,1997).

Az őszi vonuláson többnyire fiatal példányok jelennek meg, bár sok esetben a megfigyelők a madarak koráról nem tesznek említést, de a legerősebb vonulású évben (1991-ben) megfigyelt nagyobb csapatok (maximum 18 példány) mind fiatal madaraktól álltak. Éppen ezért igen érdekes az 1991. szeptember elején a Duna-Göd és Szödliget közötti szakaszán felbukkant hat madár, melyek közül egyik még részben nászruhában volt, az őszi vonulás során nászruhás madár megjelenéséről a korábbi irodalomban sehol sem található adat (SELMECZI KOVÁCS,1995).

A vonuló kis godák tájegységenkénti megoszlása Magyarországon

Az összes adat majdnem egyharmada (29,8 %) esik a Dunántúlra, és több mint kétharmada (70,2 %) az Alföldre, az Északi-középhegységben (mint ahogy a Dunántúli-középhegységben sem) megfelelő élőhely híján egyszerűen sem figyelték meg.

Az adatokat tovább bontva (3. ábra) leggyakrabban, 134 esetben az Észak-Alföldön (a Tiszántúl Köröstől északra fekvő része és a Jászság) látták, ez az összes adat 48 %-a. A Dél-Alföldön (a Tiszántúl Köröstől délre elterülő része és a Tisza-Körös torkolata alatti szakaszának a jobb partján elterülő halastavak) csak 49-szer (18 %) figyelték meg. A Kiskunság és a Gödöllői-dombság területéről mindössze 12 adatunk van, ez az összes adat 4 %-a. Ugyancsak 4 %-ban részesedik a kis goda vonulásából a Dél-Dunántúl (a Dunántúlnak a 47. szélességi foktól délre eső része), ahol ugyancsak 12-szer figyelték meg; a Dunántúl északi feléről viszont már jelentős mennyiségű adattal rendelkezünk, itt 71 esetben került szem elé a faj, ami az összes megfigyelések 26 %-a.

3. ábra A kis goda előfordulása hazánk egyes tájegységein valamennyi adat alapján
Abb. 3: Vorkommen der Pfulhschnepfe in den einzelnen Regionen Ungarns anhand sämtlicher Daten

Az észak-alföldi 134 megfigyelés nagy része a Hortobágyról származik: itt 120-szor látták, ami az összes adat 43 %-a s ezzel a Hortobágy tekinthető a vonuló kis godák legfontosabb hazai pihenőhelyének. A Hortobágyon főleg leeresztett halastavakon figyeltek meg kis godákat, így leggyakrabban a Virágoskúti- (48 adat), a Hortobágyi- (26 adat) és az Elepi-halastavon (22 adat), de a Borsósi- (5 adat), a Fényesi- (3 adat), a Csécsi- (3 adat), a Gyökérkúti- és az Ohati-halastavon (1-1 adat) is észlelték; a Hortobágy pusztáin is felbukkantak a madarak, a Kunmadarasi-pusztán 6, a Magdolnában 2, Angyalházán és a Darvas-szigeten pedig 1-1 alkalommal láttak kis godákat; egyszer a Hortobágyon is megfigyelték. Nyíregyháza körzetéből négy adat ismert: Tiszalök (SZOMJAS,1929), Felsősimon (Petrilla A.) (MOLNÁR,1982), Császárszállás és Nyíregyháza határából 1-1 (SCHENK,1929). A Hajdúság déli részéről a hosszúpályi Sándorosi-víztárolóról 1985. októberéből 1 (GYÖRÖSSY & ZEKE,1988), a debreceni Halápi-víztárolóról pedig 2 adat ismert 1990. augusztusából (JUHÁSZ et al.,1991). A Bihari-síkságon Zsáka határában, a Darvas-Bogárzó-csatorna kiöntésénél 1996-ban 1 (Ványi R. és Demeter L.), a Kis-Sárrét területén pedig a Begécsi-víztárolón 2, a Biharugrai-halastavon pedig 1 alkalommal látták (KERN,1993;1994). A madárvonulás szempontjából még az Észak-Alföldre is sorolható a Tiszától ugyan nyugatra fekvő, de madárvilágát tekintve a hortobágyi halastavakkal sok rokon vonást mutató kiskörei Patkósi-halastó, ahol kétszer láttak kis godákat 1996. szeptemberében (Zalai T.).

A dél-alföldi 49 adat nagy része a szegedi Fehér-tóról és a Szegedi-Fertőre származik (összesen 28) (BERETZK,1943;1955). Ezt követi jelentőségben a Csaj-tó (10 adat) és Kardoskút (7 adat) (STERBETZ,1975). Egy-egy megfigyelés ismert a szarvasi Horváthpusztai-halastóról (Oláh J.), Cserebökényből (STERBETZ,1959), a kisteleki Müller-székről (MOLNÁR,1992) és a hódmezővásárhelyi Kakas-székről (STERBETZ,1959). Érdekes, hogy míg a 30-as évek végén és a 40-es évek elején (BERETZK,1943), illetve a 40-es évek végén és az 50-es évek elején (BERETZK,1955) a szegedi Fehér-tóról az akkori összes észleléshez képest viszonylag sok adat származott, addig a 80-as évek végéről és a 90-es évek elejéről, amikor a kis goda megfigyelések nagyon megszorodtak hazánkban, viszonylag kevés megfigyelés van a Dél-Alföldről, legalábbis a hortobágyi nagy mennyiségű adathoz képest.

A Duna–Tisza között főleg a kiskunsági szikes tavaknál észlelték a kis godát. A fülöpszállási Kelemen-széken 1991. szeptemberében 5 alkalommal, 1996. májusában pedig egyszer látták (Boros E.). Ugyancsak 1-1 adata van a szabadszállási Zab-székről (Gyéressy A.) (MOLNÁR,1981), az Apaji-halastavakról (Felföldy B. és Juhász L.) (BANKOVICS,1992) és a ladánybenei Madarasi-tóról (Bankovics A.) (MOLNÁR,1978). A Gödöllői-dombság területén Tura határában figyelték meg még a század elején (SCHENK,1909). Ugyancsak ide sorolható a Göd és Sződliget közötti Duna-szakaszon 1991. szeptember 7–8-án megfigyelt 6, illetve 4 példány (SELMECZI KOVÁCS,1995).

Az Észak-Dunántúlon a maga 71 adatával a Hortobágy mellett jelentős szerepet játszik a kis goda vonulásában. Különösen a Fertő szerepe kiemelkedő, a keleti parton, Fertőújlak közelében létesített élőhely-rekonstrukcióról összesen 66 megfigyelés származik, ami az összes megfigyelés 24 %-a, megjegyzendő, hogy itt kisebb példányszámban (1-3, egyszerre legfeljebb 4) fordul elő a faj, de a madarak sokszor hosszasan időznek (kérdéses, hogy közben cserélődnek-e?). A Fertőre, egészen pontosan Hegykő határából származik a kis goda második hazai előfordulása is még a múlt századból (ZIMMERMANN,1944). Az első mai határainkon belüli előfordulás szintén a Dunántúl északi részéről, Ács környékéről való ugyancsak a múlt századból (KEVE,1958). Az Észak-Dunántúlon ezeken kívül Dinnyésről (NAGY,1934), 1991. szeptemberéből a mocsai Boldogasszony-tóról (Pénzes L.) és 1994. szeptemberéből a naszályi Ferencmajori-halastavakról (Csonka P.) (MAGYAR,1995) van 1-1 adata.

A Dél-Dunántúl (ide értve a Balaton délnyugati részén történt megfigyeléseket is) a kis godák vonulása szempontjából nem jelentős, mindössze 12 adat származik innen. Közülük 8 a Balaton délnyugati partjairól való, még a múlt században Balatonlellénél (CHERNEL,1899), 1949-ben és 1952-ben Fenékpusztánál (KEVE,1954;1955), 1950-ben Balatonberénynél (KEVE,1955), 1961-ben pedig Balatonszentgyörgynél látták (KEVE,1964). A Pellérdi-halastavaknál 1964-ben figyelték meg (PAPP,1974). Az utóbbi évekből mindössze három Dél-Dunántúli adata van, 1988. szeptemberében a dombóvári Béka-tónál kétszer (KIRÁLY,1990), 1996. szeptemberében pedig a Rétszilasi-halastavakon (Bajor Z. és társai) láttak 1-1 kis godát.

A vonuló kis godák élőhelyválasztása

Az élőhelyválasztás szempontjából csak azok az adatok kerültek feldolgozásra, amelyeknél egyértelműen megállapítható, hogy a madarakat milyen élőhelyen figyelték meg. Sok régi adat esetében csak a községhatár ismert s bár jó részüknél az előfordulás pontos helye így is sejthető, ezek az adatok ebben az összehasonlításban nem szerepelnek.

A kis godák vonulásuk során főleg az Alföld keleti részét (Tiszántúl) érintik. Az őszi vonulás során itt bőségesen rendelkezésre állnak a partimadarak táplálkozása és pihenése szempontjából fontos leeresztett halastavak. Így aztán nem véletlen, hogy a kis goda előfordulásoknak az 59 %-a (161 adat) halastavakról származik. Ide sorolhatók még a víztározók is, hiszen sok esetben csak elnevezésben van eltérés a halastavak és közöttük s a víztározókat is többnyire halastavakként hasznosítják, az őszi csapolások rájuk ugyanúgy jellemzőek. A halastavak közül a kis goda vonulása szempontjából legfontosabbak a hortobágyi halastavak, így leginkább a Virágoskúti- (48 adat), a Hortobágyi- (26 adat) és az Elepi-halastó (22 adat), de alkalmanként a Borsósi- (5 adat), a Csécsi- (3 adat), a Fényesi- (3 adat) és a Gyökérkúti-, illetve az Ohati-halastavon (1-1 adat) is láttak kis godákat. Az Észak-Alföldről megemlítendő még a Biharugrai-, a Begécsi- (KERN,1993; 1994) és a kiskörei Patkósi-halastó, illetve a hosszúpályi Sándorosi- (GYÖRÖSSY & ZEKE,1988) és a debreceni Halápi-víztározó (JUHÁSZ et al.,1991). A Dél-Alföldön legjelentősebb halastó a szegedi Fehér-tó, és a hozzá kapcsolódó Szegedi-Fertő (28 adat), utána következik a tömörkényi Csaj-tó (10 adat) és egy esetben a szarvasi Horváthpusztai-halastavon is láttak kis godát. A Duna-Tisza köze és a Dunántúl vonatkozásában a halastavak kevésbé jelentősek, igaz itt nem is található olyan nagy számban és a meglévők is kisebbek, más jellegűek mint az alföldi halastavak: a kis godának egy-egy adata van az Apaji- (BANKOVICS,1992), a naszályi Ferencmajori- (MAGYAR,1995), a Rétszilasi- és a Pellérdi-halastavakról (PAPP,1974).

Jelentőségben a halastavak után az őszi vonulás idejére kiszáradó, vagy kiszáradófélben lévő szikes tavak következnek, ezeken 64 esetben figyelték meg kis godákat, ami az összes észlelés 24 %-a. Legfontosabbak a Tiszántúlon a kardoskúti Fehér-tó (7 adat) (STERBETZ,1975) és a hódmezővásárhelyi Kakas-szék (STERBETZ,1959); a Duna-Tisza közén a kisteleki Müller-szék (MOLNÁR,1992), a fülöpszállási Kelemen-szék és a szabadszállási Zab-szék (MOLNÁR,1981). Az élőhely hasonlósága miatt a szikes tavak közé soroltam a Fertő keleti partján az utóbbi évtizedben kialakított élőhely-rekonstrukciót (Nyéki-szállás, Paprét) is, hiszen a terület szikes jellegű, és "működtetése", azaz a vízszint szabályozása a szikes tavakat próbálja modellezni.

Fővenyes, kavicsos tóparton csak 9 esetben (az adatok 3 %-a) észleltek kis godát, ezen észlelések mind a Balaton partjáról valók s még a múlt századból, illetve századunk 40-es, 50-es és 60-as éveiből származnak: Balatonlelle (CHERNEL,1899), Balatonberény (KEVE,1955), Balatonszentgyörgy (KEVE,1964) és Fenékpusztá (KEVE,1954;1955).

A megfigyelések 5 %-ában (13 esetben) füves pusztán, elöntött nedves réten vagy szikes pusztán tartózkodtak a madarak; valamennyi ilyen észlelés az Alföldön történt. Mivel itt a halastavak is szép számmal és sűrűn találhatóak a pusztai észlelések is valószínűleg ezekhez kapcsolódnak, és a halastavakon tartózkodó kis godák alkalmi pusztai megjelenésének tekinthetők. Megfigyelések voltak a hortobágyi Darvas-szigeten, Magdolnán és Angyalházán, a felsősímai Nagyszíken (MOLNÁR,1982), Zsáka közelében a Darvas-Bogárczó-csatorna kiöntésén, a hevesvezekényi Makai-gyepen, valamint a Cserebökényi-pusztán (STERBETZ,1959).

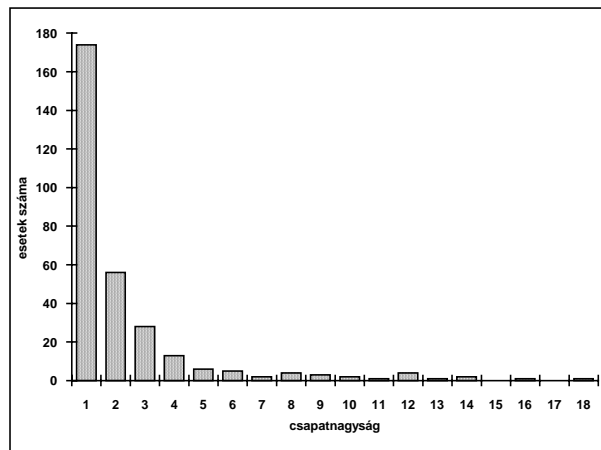
A kis godák számára szokatlan élőhelyen, mezőgazdasági területen, egészen pontosan szántóföldön figyelték meg kis godákat 1996 szeptemberében és októberében a Fertőújlak melletti Borsodi-dűlőben. Ezek a madarak (2-4 példány) nagy pólingokhoz társulva táplálkoztak a szántáson, de ritkán a szomszédos elárasztáson is megjelentek.

A legszokatlanabb hely, ahol hazánkban kis godákat láttak egy dunai kavicsátony Göd és Sződliget között. Itt 1991. szeptemberében, tehát a legerősebb őszi vonulást eredményező évben, láttak 4, illetve 6 példányt (SELMECZI KOVÁCS,1995).

Csapatnagyság

Általánosságban megállapítható, hogy a kis goda többnyire magányosan, vagy néhány példányból álló kis csapatokban mutatkozik hazánkban (4. ábra). Az esetek 57 %-ában magányos példányokat láttak, 18 %-ában kettő, 9 %-ában három, 4 %-ában pedig négy példány mutatkozott egyszerre; ezeket összeadva azt kapjuk, hogy az összes előfordulás 88 %-a vonatkozik 1-4 példány megfigyelésére. Az 1980-as évek közepéig ennél nagyobb

4. ábra Az egyes alkalmakkor megfigyelt egyedszámok eloszlása
Abb. 4: Die Verteilung der bei den einzelnen Beobachtungen gesehenen Stückzahlen

csapatok nem is bukkantak fel, az előfordulások ugrásszerű megnövekedésével párhuzamosan azonban a csapatnagyság is nőtt és többször láttak ennél nagyobb, de maximum 18 példányból álló csapatot. Ez elsősorban az őszi vonulásra jellemző, mivel ilyenkor a többi madárfajhoz hasonlóan az abban az évben kelt fiatalok révén jelentősen megnő az egyedszám, tavaszi vonulás során azonban továbbra is csak néhány (1-3) példányos csoportok kerülnek megfigyelésre (amellett, hogy tavasszal természetesen az adatok száma is jóval kevesebb), legnagyobb tavaszi csapatai: 1985. április 4. Hortobágy, Darvas-sziget 3 nászruhás példány (KOVÁCS,1990) és 1994. május 8. Balmazújváros, Virágoskúti-halastó 3 ad. példány (Ecsedi Z. és Tar J.). Érdemes megemlíteni a 10 példánynál nagyobb őszi csapatait is: Balmazújváros, Virágoskúti-halastó 1990. szeptember 7. 11 juv. (Ecsedi Z. és Szondi L.), szeptember 8. 13 juv. (Ecsedi Z. és társai), szeptember 10. 12 juv. (Ecsedi Z. és Tar J.), szeptember 13. és 15. 14 juv. (Ecsedi Z. és társai), szeptember 20. 12 juv. (Ecsedi Z.); 1991. szeptember 12. 16 juv. (Ecsedi Z. és Tar J.), szeptember 14. 18 juv. (Zöld B. és társai), szeptember 21. 12 juv. (Zöld B. és társai); Tömörkény, Csaj-tó 1991. szeptember 15. 12 juv. (Schmidt A.).

Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani az adatközlésért mindazoknak akik adataikat publikálták s különösen azoknak akik beküldték azokat a Nomenclator Bizottság részére hitelesítésre. Köszönet dr. Bod Péternek, aki a kézirat lezárása előtti utolsó napokban, más munkáit félretéve még küldött nekem néhány eddig ismeretlen adatot.

IRODALOM - LITERATUR:

- Bankovics A.** (1992): A Nomenclatura Bizottság jelentése az 1990-es évről. Madártani Tájékoztató, 1992.2:46–48.
- Beretzk P. & Keve A.** (1958): Zum Zuge des Knutts (*Calidris canutus*) und der Pfuhschnepfe (*Limosa lapponica*) in Ungarn. Ornithologische Mitteilungen, 10:81–83.
- Beretzk P.** (1943): A szegedi Fehértó madárvilága 10 éves megfigyelés alapján. Aquila, 50:317–344.
- Beretzk P.** (1955): Újabb adatok a szegedi Fehértó madárvilágához 1949–1953. Aquila, 59–62:217–227.
- Bodnár M. & Kovács G.** (1983): Faunisztikai adatok a Csécsi halastóról (Hortobágy). Mad.Táj., 1983. január–június. 27–28.
- Boross P.** (1943): Adatok Sárszentágota vízimadáréletéhez. Aquila, 50:344–351.
- Chernel I.** (1899): Magyarország madarai. II./1. Magyar Ornithologiai Központ, Budapest.
- Cramp, S. & Simmons, K. E. L.** (1983): The Birds of the Western Palearctic. Volume 3. Oxford University Press, Oxford.
- Győrösy T. & Zeke T.** (1988): Adatok Sándoros és Konyár-Sóstó madárvilágához (1983–1987). Calandrella, 2.2:64–86.
- Hadarics T.** (1997): Érdekes madármegfigyelések, 1996. november–1997. január. Túzok, 2:38–47.
- Hayman, P., Marchant, J. & Prater, T.** (1986): Shorebirds. An identification guide to the waders of the world. Christopher Helm Ltd., London.
- Juhász L., Szendrez L. & Vas A.** (1991): Kis goda (*Limosa lapponica*) előfordulása a Debreceni Erdőpusztán a Halápi tározón. Mad.Táj., 1991.1–2:15–16.
- Kern R.** (1993): Partimadarak tavaszi átvonulása a Biharugrai Tájvédelmi Körzet területén 1992-ben. Partimadár, 3.1:20–23.
- Kern R.** (1994): Partimadarak tavaszi vonulása a Biharugrai Tájvédelmi Körzet területén, különös figyelemmel a Biharugrai- és a Begécsi-halastavakra 1994. Partimadár, 4.1:6–7.
- Keve A.** (1954): Különösebb vendégek a Kisbalaton védterületén az 1949–1951 esztendőkből. Aquila, 55–58:228–230.
- Keve A.** (1955): Különösebb vendégek a Balaton mellett az 1952–54 esztendőkből. Aquila, 59–62:382–383.
- Keve A.** (1960): Magyarország madarainak névjegyzéke. Nomenclator Avium Hungariae. Madártani Intézet, Bp.
- Keve A.** (1964): Adatok a Dunántúl madárvilágához. Aquila, 69–70:264–265.
- Keve A.** (1984): Magyarország madarainak névjegyzéke. Nomenclator Avium Hungariae. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Király G.** (1990): Érdekességek 1988 őszén Dombóvár Béka-tón. Mad.Táj., 1990.1–2:16.
- Kovács, G.** (1990): Parti madarak fészkelése és vonulása a Hortobágyon. Aquila, 96–97:65–80.
- Magyar G. & Hadarics T.** (1995): Az MME Nomenclator Bizottság 1993. évi jelentése ritka madárfajok magyarországi előfordulásáról. Aquila, 102:193–198.
- Magyar G.** (1995): Az MME Nomenclator Bizottság 1994. évi jelentése ritka madárfajok magyarországi előfordulásáról. Aquila, 102:199–208.
- Magyar G.** (1997): Az MME Nomenclator Bizottság 1995. évi jelentése Magyarországon ritka madárfajok előfordulásáról. Túzok, 2:1–10.
- Molnár L.** (1978): Faunisztika néhány sorban. Madártani Tájékoztató, 1978. november–december. 25–30.
- Molnár L.** (1979): Megfigyelések a Pusztaszeri TK-ról és környékéről (1979). Mad.Táj., 1979. július–szeptember. 12–14.
- Molnár L.** (1980): Faunisztika néhány sorban. Madártani Tájékoztató, 1980. január–március. 26–30.
- Molnár L.** (1981): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából 3. Madártani Tájékoztató, 1981. július–szeptember. 163–169.
- Molnár L.** (1982): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából VI. Madártani Tájékoztató, 1982. október–december. 252–256.
- Molnár L.** (1987): A Faunisztikai Szakosztály irattárából. Madártani Tájékoztató, 1987. 3–4:65–69.
- Molnár L.** (1993): Az MME Faunisztikai Adattárából (1987). Mad.Táj., 1993.1:35–43.
- Nagy L.** (1934): Adalékok ritkább madaraink újabb előfordulásához. Aquila, 38–41: 364–365.
- Papp J. L.** (1974): Madártani adatok a Pellérdi-halastavakról. Aquila, 78–79:99–106.
- Schenk J.** (1909): A madárvonulás Magyarországon az 1908. év tavaszán. Aquila, 16:1–138.
- Schenk J.** (szerk.) (1929): Madarak II. in: Brehm, A.: Az állatok világa. 9. Gutenberg Könyvkiadóvállalat, Budapest.
- Selmecei Kovács Á.** (1995): Madarásznapló: Felsőgöd, 1991. szeptember 8. Füzike, 8:12–13.
- Sterbetz I.** (1959): A hódmezővásárhelyi szikesek madárvilága. Aquila, 65:189–208.
- Sterbetz I.** (1975): A kardoskúti természetvédelmi terület madárvilága 1952–1973 időközében. Aquila, 80–81:91–120.

Szomjas G. (1909): Levelek a Hortobágyról. Aquila, 23:345–347.

Szomjas L. (1929): Madártani adatok a Hortobágyról. Aquila, 34-35:208–213.

Tucker, G.M. & Heath, M.F. (1994): Birds in Europe: their conservation status. BirdLife, Cambridge.

Zimmermann, R. (1944): Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt des Neusiedler Seegebietes. Selbstverlag der Wissenschaftlichen Staatsmuseen, Wien.

Zusammenfassung

Im letzten Jahrzehnt wurde die in Ungarn früher nur als seltener Zugvogel bekannte Pfuhschnepfe zum regelmäßigen Durchzügler. Sie zählte auch in der Vergangenheit nicht zu den ausgesprochenen Raritäten, die früheren Taxonomen (Keve, 1960; 1984) erwähnen sie als vereinzelt Durchzügler, und geben auch die einzelnen Daten nicht an. Darum ist es schwierig herauszufinden welche Daten A. Keve als anerkannt angesehen hat; jedoch wurden die im 1958 veröffentlichten zusammenfassenden Artikel (Beretz & Keve, 1958) erwähnten Daten mit Sicherheit auch von ihm akzeptiert. Ein Teil der aus den 60er und 70er Jahren stammenden Beobachtungsdaten sind zur Zeit noch nicht akzeptiert, Mitte der 80er Jahre wurde auf Grund der immer regelmäßiger werdenden Beobachtungen die detaillierte Beschreibungspflicht der Art vom Raritätenkomitee mit dem 1. Januar 1987 aufgehoben (Magyar, 1995), somit gelten die nach diesem Zeitpunkt beobachteten Vögel als anerkannt.

Die Abbildung 1 zeigt die Vorkommen der Pfuhschnepfe zwischen 1890 und 1996. Zu beachten ist der starke Anstieg der Beobachtungen und der beobachteten Exemplare in den 80er Jahren.

Beim Frühjahrszug - April-Mai - erscheint die Pfuhschnepfe seltener im Karpaten-Becken, 87.3 % der Beobachtungen stammen aus dem Herbst. Die Spitze des Herbstzuges fällt auf die zweite Septemberwoche. In der Regel erscheinen Jungvögel. Fast ein Drittel der Daten (29.8 %) stammen aus Transdanubien, und mehr als zwei Drittel (70.2 %) aus der Großen Tiefebene. Die meisten Beobachtungen (134 Fälle - Abb. 3) stammen aus der nördlichen Tiefebene, im südlichen Teil wurde die Art nur in 49 Fällen beobachtet. Aus dem Gebiet des Kiskunság und des Gödöllőer Hügellandes stammen 12 Daten. Aus dem südlichen Transdanubien (südlich des 47. Breitengrades) sind 12 Beobachtungen bekannt, im nördlichen Teil hingegen wurde die Art in 71 Fällen beobachtet.

Die durchziehenden Pfuhschnepfen suchen mit Vorliebe die abgelassenen Fischteiche auf (59 %), die ihnen beim Herbstzug in Ungarn ausgezeichnete Ernährungsmöglichkeiten anbieten, den in dieser Zeit teilweise schon ausgetrockneten Salzseen kommt eine kleinere Bedeutung zu (24 %). Vereinzelt sind sie auch an Sand- und Kiesstränden (3 %), sowie in der grasigen Puszta (5 %), bzw. in einigen Fällen auch auf landwirtschaftlich genutzten Flächen und auf Kiesbänken der Donau anzutreffen.

Im großen und ganzen kann man feststellen, daß sich die Pfuhschnepfe in Ungarn einzeln oder in kleineren Trupps zeigt (Abb. 4) und daß sich mit der wachsenden Zahl der Beobachtungen auch die Größe der Trupps erhöht hat (max. 18 Ex.).

Dr. Hadarics Tibor H-9400 Sopron, Ív utca 14. II./4. tel.: 99-325079